

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Dekarbonizace evropského průmyslu a úloha inovací a digitalizace jako hnací síly tohoto procesu

(průzkumné stanovisko na žádost španělského předsednictví)

(2023/C 349/07)

Zpravodaj: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Spoluzpravodajka: **Monika SITÁROVÁ**

Žádost španělského předsednictví dopis ze dne 8. prosince 2022
Rady

Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie průzkumné stanovisko
Rozhodnutí předsednictva	13. 12. 2022
Odpovědná sekce	Poradní komise pro průmyslové změny
Přijato v sekci	22. 6. 2023
Přijato na plenárním zasedání	12. 7. 2023
Plenární zasedání č.	580
Výsledek hlasování (pro/proti/zdrželi se hlasování)	185/3/7

1. Závěry a doporučení

- 1.1 EHSV je pevně přesvědčen, že dekarbonizace průmyslu EU musí být spojena s pokročilou digitalizací.
- 1.2 Nezbytným předpokladem plné dekarbonizace průmyslu jsou inovace, neboť četné technologie jsou prozatím ve fázi vývoje.
- 1.3 EU nemůže dekarbonizace dosáhnout bez intenzivního zapojení pracovníků a sociálního dialogu a ke splnění vytyčených cílů je nezbytné zařadit mezi nejvyšší priority programy zaměřené na změny kvalifikace a prohlubování dovedností. Sociální dialog a účast zástupců pracovníků musí být součástí těchto programů, na nichž bude záviset úspěšnost nových technologií a pracovních postupů.
- 1.4 EU musí jednak identifikovat technologie, u nichž je třeba specificky podpořit vývoj výrobních činností, a za druhé navrhnout návazná opatření.
- 1.5 V zájmu snižování těžko dekarbonizovatelných emisí v odvětvích, jako jsou cementářský průmysl a rafinerie, je třeba rozvíjet postupy zachycování, využití a ukládání uhlíku; uhlík sám může být využit jako surovina pro e-paliva.
- 1.6 Vážnou výzvu pro EU a její průmysl představuje americký zákon o snížení inflace (Inflation Reduction Act, IRA). Účinnou obranou před hrozbou rozsáhlého přemísťování průmyslových činností z EU do třetích zemí by mohl být návrh Komise týkající se průmyslu pro nulové čisté emise. Návrhy EU nicméně nesmí opomíjet sociální podmíněnost IRA.
- 1.7 Během procesu dekarbonizace potřebují průmyslové podniky veřejnou podporu (např. navýšení prahové hodnoty de minimis, revize daňových politik), současně se však musí řídit zásadami jednotného trhu.
- 1.8 EHSV poukazuje na slibný potenciál využití digitálních dvojčat v průmyslu ke zvyšování jeho výkonnosti, jež na aktuálních příkladech ilustruje stanovisko CCMI/206.

1.9 EHSV naléhavě vyzývá evropské orgány a členské státy k urychlení povolovacích postupů souvisejících s obnovitelnou energií a průmyslovými činnostmi. Dnešní zdlouhavé procedury nutné k získání různých povolení a nadměrná byrokracie totiž odrazují od nových investic.

1.10 EHSV vítá iniciativu vodíkové banky a doufá, že napomůže rozšíření vodíkové technologie obecně, a zvláště pak v odvětvích, ve kterých je obtížné snížit emise.

1.11 V zájmu vývoje nových průmyslových procesů je pak nutno dbát na řádnou údržbu stávající infrastruktury. Pro účely dekarbonizace průmyslu je třeba připravit programy specificky zaměřené na infrastrukturu.

2. Obecné připomínky

2.1 Nadcházející španělské předsednictví Rady EU požádalo EHSV o vypracování průzkumného stanoviska k tématu Dekarbonizace evropského průmyslu a úloha digitalizace a inovací jako hnací síly tohoto procesu.

2.2 EHSV již dříve vydal stanovisko k tématu dekarbonizačních technologiích se zaměřením na odvětví ETS⁽¹⁾.

2.3 Evropská společnost přijala nutné a zároveň radikální rozhodnutí dosáhnout do roku 2050 úplné dekarbonizace. Nejvážněji se to dotkne průmyslu a pro některé průmyslové činnosti bude velice obtížné se přizpůsobit této změně.

2.4 Některá odvětví vynaložila v posledních letech značné prostředky na investice a k dosažení cíle nulových čistých emisí budou nucena přistoupit k dalším, ještě radikálnějším změnám. Evropská společnost je v tomto přechodu od fosilních paliv ke klimaticky neutrální výrobě musí podpořit.

2.5 Do některých těžko dekarbonizovatelných průmyslových činností bude nutné zpracovat technologie zachycování a ukládání uhlíku (CCS). Emise CO₂ by do budoucna mohly sloužit k výrobě zboží s vysokou přidanou hodnotou.

2.6 Vzhledem ke stupni závislosti EU na třetích zemích, pokud jde o dodávky některých čistých technologií, pro ni bude extrémně náročné dosáhnout cíle 40 % obnovitelné energie do roku 2030. Evropa je do značné míry závislá na dovozu čistých technologií a jejich zavádění v EU bude zároveň třeba radikálně urychlit, chceme-li dosáhnout cílů balíčku „Fit for 55“. EU musí identifikovat technologie, u nichž je třeba specificky podpořit vývoj výrobních činností, a navrhnout návazná opatření.

2.7 Evropský průmysl je pod stálým tlakem mezinárodní konkurence, která vyžaduje rychlé reakce, nepřetržitý vývoj a přizpůsobení podnikání tak, aby byla výroba v EU i nadále zisková. Tento faktor má význam již v dnešní moderní produkci, s novými digitálními technologiemi však výrobní podniky mohou výrazně zvyšovat efektivitu a využívat zcela nové možnosti vývoje výrobků, služeb a obchodních modelů.

2.8 Nezbytným předpokladem dosažení cíle dekarbonizace je digitální transformace popsaná v Zelené dohodě pro Evropu.

2.9 Žádný cíl však nelze splnit bez lidských zdrojů. Evropská pracovní síla je vysoce kvalifikovaná k práci se současnými technologiemi, je však nutno ji přeskolit k využití příležitosti spočívající v technologiích nových, které budou vyvinuty a zavedeny v nedaleké budoucnosti.

2.10 Při vědomí obecně uznávané zásady, podle níž nikdo nemá zůstat opomenut, je třeba věnovat zvláštní pozornost místním komunitám tam, kde se nacházejí průmyslové závody, neboť v nadcházejících letech dojde ke změnám, které budou mít dopad na zaměstnanost v těchto lokalitách.

(¹) Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Úloha technologií pohlcování uhlíku při dekarbonizaci evropského průmyslu (stanovisko z vlastní iniciativy) (Úř. věst. C 486, 21.12.2022, s. 53).

3. Nové prostředí v EU i za jejími hranicemi

3.1 Evropská unie musí mezitím řešit nové výzvy plynoucí z provádění nového amerického zákona IRA ^(?), který se může stát podnětem k přemístění velké části evropských průmyslových hodnotových řetězců do USA. Platí to zvláště pro odvětví obnovitelných a nízkouhlíkových technologií. IRA přináší kombinaci grantů, daňových pobídek a úvěrových záruk ve spojení s různými sociálními a hospodářskými podmínkami. Hlavní část předpisu tvoří slevy na dani z příjmu právnických osob v celkové přibližné výši 216 miliard USD.

3. Zařazeny jsou též daňové slevy pro výrobu určenou na větrné a solární projekty. Podniky, které chtějí získat přístup k těmto výrobním slevám, musí splnit požadavky na místní podíl: železo, ocel a výrobky pro elektrárny musí být domácí výroby. Veškeré procesy výroby železa a oceli se musí odehrávat ve Spojených státech, a u výrobků se za splnění požadavku na místní podíl považuje, jestliže určitý minimální podíl celkových výrobních nákladů výrobku vzniká při těžbě, výrobě nebo zpracování v USA. Tato prahová hodnota je stanovena na 40 % a v roce 2026 bude zvýšena na 55 %.

3.3 Komise navrhla nové právní předpisy, jejichž účelem je reagovat na výzvu americké a čínské konkurence Evropské unie. EHSV k tomuto tématu připravuje stanovisko.

3.4 EHSV uznává, že návrh se ubírá správným směrem. Sotva však postačí ke splnění ambiciózního cíle a legislativní proces je třeba vylepšit.

3.5 Mezi Evropou a USA je propastný rozdíl v cenách plynu, přestože nedávno došlo v Evropě k jejich poklesu. Někteří podobně smýšlející dodavatelé přistupují k dodávkám a cenám zemního plynu optikou „nákladů příležitosti“. EU, která se již téměř vymanila ze své závislosti na ruském plynu, tak nyní vězí v ještě dražším rámci cen plynu a elektřiny. Oslabuje to konkurenceschopnost průmyslu EU i elektrifikaci.

3.6 Dekarbonizační proces zvýší poptávku po elektřině. EHSV žádá klimaticky neutrální technologii, která staví na první místo cenově dostupné dodávky bezuhlíkové energie a energetickou bezpečnost.

3.7 Evropské společnosti musí nakupovat uhlíkové certifikáty v rámci systému ETS. Ceny uhlíkových certifikátů přesahují 80 eur a přírůžka ke spotovým cenám elektřiny spojená s rostoucí cenou těchto certifikátů je přibližně 40 eur. Až na pár výjimek jiní hlavní obchodní partneři EU tento typ ceny uhlíku nemají, a proto bude pro průmysl EU do budoucna složité konkurovat ostatním na mezinárodních trzích i přes ochranu jednotného trhu pomocí mechanismu uhlíkového vyrovnání na hranicích.

3.8 Klíčem k rozvoji nových průmyslových činností v Evropě jsou dodávky cenově dostupné dekarbonizované energie. Akt o průmyslu pro nulové čisté emise bude mít v krátkodobém výhledu jen omezený dopad na ceny energie, a pokud jde o horizont dlouhodobý, to zatím nelze s jistotou říci. Ambice snížit závislost Evropy na dovozu energie a na volatilitě cen na globálním trhu se nestane přes noc. Průmysl však potřebuje okamžitá řešení ke zvládnutí cen energie, které jsou v Evropě stále vyšší než v mnoha jiných koutech světa. Průmyslový plán Zelené dohody EU bude úspěšný pouze v případě, že EU provede též reformu své energetické politiky. Musí se tak stát zejména prostřednictvím revidované směrnice o uspořádání trhu s elektřinou, která neprodleně zajistí cenově dostupnou nízkouhlíkovou elektřinu v objemu, který pokryje rostoucí potřebu spojenou s elektrifikací.

3.9 Zdá se, že EU je sevřena mezi dvěma přístupy: snaží se přibližovat USA a udržet v Evropě silnou průmyslovou základnu, zároveň však chce dodržet pravidla WTO, která jsou někdy v naprostém rozporu s americkým přístupem.

3.10 Další aktuální výzvou je v EU snaha udržet při životě jednotný trh. Jak zdůraznila Komise, flexibilita státní podpory se koncentruje ve dvou členských státech, které mají více než 70 % podíl na celkovém objemu prostředků schválených Komisí na přechodnou výjimku (v souvislosti s pandemií COVID-19 a válkou Ruska proti Ukrajině).

(?) Zákon o snížení inflace (Inflation Reduction Act) z roku 2022.

3.11 Evropské orgány a členské státy nesmí poskytovat podnikům nadměrnou státní podporu, neboť je v jejich zájmu chránit jednotný trh jako základní kámen Evropské unie. Naopak chceme-li umožnit digitalizaci malých a středních podniků a prosazovat inovace, lze uvažovat o navýšení prahových hodnot de minimis, neboť ty hospodářskou soutěž narušují jen minimálně. V celé EU je pak třeba šířit zkušenosti s centrem pro digitální inovace⁽³⁾.

4. Úloha inovací

4.1 Klíčem, který EU umožní splnit cíle nulových čistých emisí, jsou inovace. Na trh je třeba také dostat více komerčně dostupných technologií. Inovace v podnicích jsou zásadním nástrojem zavádění nových a zelených technologií, které jsou jak technicky, tak ekonomicky životaschopné.

4.2 Na druhé straně musí být součástí širšího využití nových zelených technologií také zajištění spravedlivého trhu pro „skutečné a spolehlivé zelené zboží“, a to pomocí veřejných zakázek.

4. Evropa nemá dostatek surovin, navrhované nařízení o kritických surovinách však bude prosazovat domácí výrobu recyklovaných surovin pro průmysl. Průmysl EU má hlavní konkurenční výhodu ve svých technických schopnostech a vysoce kvalifikované pracovní síle, díky čemuž může být lídrem na světových trzích.

4.4 Proti této konkurenční výhodě nyní stojí třetí země, neboť jediným způsobem, jak si udržet vedoucí postavení, je ochrana inovací, kdy je třeba najít rovnováhu mezi ochranou životního prostředí, lidí a inovací a urychlením regulačního povolování nejen ve „zvláštních oblastech“, jak se uvádí v návrhu Komise, nýbrž i jinde. Existují příklady zjevně nedůvodných průtahů při povolování nových průmyslových zařízení.

4.5 Páteří evropské výroby jsou malé a střední podniky, a proto je třeba právě jim věnovat při prosazování dekarbonizace zvláštní pozornost formou specifických programů na podporu účinných inovací a digitalizace.

4.6 Vzhledem k tomu, že dekarbonizace bude vyžadovat obrovské investice, navrhuje EHSV orgánům EU, aby tento proces náležitě podpořily z prostředků Fondu pro spravedlivou transformaci i nástroje NextGenerationEU.

4.7 Současná infrastruktura nepostačuje k potřebným změnám průmyslu a společnosti a EHSV naléhavě vyzývá veřejné orgány, aby zahájily program zachování a zlepšení infrastruktury potřebné k hladkému zavedení nových technologií.

4.8 K dekarbonizaci těžko dekarbonizovatelných průmyslových odvětví, která nelze plně elektrifikovat, se nejlepší volbou zdá vodík. Nedávno představená iniciativa vodíkové banky EU by pomohla potřebnému zavedení této technologie jak z hlediska kvantity, tak ceny. Velice užitečné jsou zde některé regionální zkušenosti s inovacemi s využitím vodíku, neboť spojují velké podniky, výzkumná střediska, vysoké školy a malé a střední podniky.

5. Úloha digitalizace

5.1 K dekarbonizaci evropského průmyslu výrazně přispívají také digitalizace a inovace. Platí ostatně, že v průmyslu, kde se digitální technologie protínají s fyzickou výrobou zboží, lze hovořit o klíčových aktérech digitální transformace a dekarbonizace průmyslu, neboť se tím otevírá cesta k modernizaci průmyslových procesů, výrobků i obchodních modelů, a to vše příznivě ovlivňuje produktivitu.

5.2 Technologie jako snímače, komunikace mezi stroji, analýza dat a robotika vytvářejí příležitosti pro výrobní podniky. Díky optimalizaci a automatizaci výroby pomocí nových technologií mohou být evropské podniky schopny konkurovat zemím, které mají tradičně nižší výrobní náklady.

(³) <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/>.

5.3 Mnohá odvětví jsou již výrazně automatizována a digitální technologie na ně mají další dopady. Příkladem je inteligentní robotika při montáži, počítačové řízení procesů v chemickém průmyslu nebo využití 3D tisku k výrobě součástek a náhradních dílů. Druhá vlna digitální transformace, jejíž hybnými silami jsou umělá inteligence, průmyslový internet věcí a data velkého objemu, bude pravděpodobně razantnější a může způsobit nerovnosti mezi podniky i mezi regiony EU.

5.4 Pomocí snímačů lze monitorovat a optimalizovat výrobu, např. soustavným sledováním využití výrobních zařízení, energie na vstupu, potřeby surovin a náhradních dílů, kvality výroby a emisí. Analýza shromážděných dat může podniku pomoci zjistit, které procesy běží optimálně a které je možné zlepšit. Lze také vypočítat jejich klimatickou stopu.

5.5 Digitalizace skýtá ohromný potenciál, pokud jde o snižování klimatického dopadu průmyslu. K tomu však je nutné učinit klimatické hledisko součástí digitalizace a nakládání s daty.

6. Změna kvalifikace a prohlubování dovedností

6.1 Na ekologickou a digitální transformaci je nutno nahlížet jako na příležitost k vytvoření a podpoře vysoce kvalitních pracovních míst. Zároveň je třeba usilovat v průmyslu o rozmanitost, zejména hledáním talentovaných žen, prosazováním otevřenosti vůči kvalifikovaným pracovníkům ze třetích zemí a intenzivní snahou o zvýšení atraktivity průmyslu pro mladé lidi.

6.2 Evropská komise představila rozsáhlý katalog iniciativ vypracovaných v rámci Evropské agendy dovedností, včetně Evropského paktu pro dovednosti a Evropského roku dovedností 2023. Budou vznikat a rozšiřovat se partnerství v oblasti dovedností. Nové akademie průmyslu pro nulové čisté emise podpoří programy zaměřené na změnu kvalifikace a prohlubování dovedností v odvětvích strategického významu pro ekologickou transformaci. Další finanční prostředky na podporu cílů v oblasti dovedností by měly proudit ze státní podpory a významných projektů společného evropského zájmu. Evropská agenda dovedností má také již podporu ve výši 64,5 mld. EUR z rozpočtu EU a nástroje NextGenerationEU. Velice slibné jsou některé současné projekty v rámci programu Erasmus+, jako je ESSA (*).

6.3 Klíčovým předpokladem řádného zavedení nových technologií je sociální dialog, jenž také usnadní přijetí budoucích změn pracovních procesů ze strany společnosti i pracovníků.

6.4 K maximálnímu využití digitálních technologií ve výrobě je nicméně zapotřebí zaměřit se nejen na technologie, nýbrž uvažovat spíše o podnikání a organizaci jako celku. Má-li být digitalizace zvladatelná, je třeba digitální strategie a akční plány.

6.5 Výzva spočívá v tom, jak díky digitální transformaci dosáhnout sociálního pokroku, aniž by kdokoli zůstal opomenut. Pracovníci musí být schopni předvídat důsledky nového technologického vývoje a působit na rozhodování zaměstnavatelů využitím lepšího práva na účast. O důsledcích digitálních technologií je třeba diskutovat a společným jednáním dospět k řešením na všech úrovních: v podnicích, odvětvích, členských státech i Evropské unii.

6.6 Pracovní síly v EU je třeba náležitě vybavit novými kvalifikacemi a prohloubit jejich dovednosti tak, aby měly nové dovednosti potřebné ke zvládnutí požadavků spojených s novými pracovními místy. Současné dovednosti musí být v rámci sociálního dialogu posouzeny z hlediska jejich přínosu pro budoucí rozvoj.

6.7 Udržování živého a účinného sociálního dialogu bezesporu přispěje k lepšímu zavádění a přijetí nových technologií s co nejnižšími sociálními náklady.

V Bruselu dne 12. července 2023.

předseda
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Oliver RÖPKE

(*) <https://www.estep.eu/essa/>.